УДК 657.1

Василь Царук (Україна)

JEL classification: M41

Василь ЦАРУК

кандидат економічних наук, доцент,
Тернопільський національний економічний
університет, Україна

© Василь Царук, 2019

Отримано: 09.12.2019 р.
Прорецензовано: 16.12.2019 р.
Рекомендовано до друку: 23.12.2019 р.
Опубліковано: 27.12.2019 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В КОНТРАКТНОМУ ПРОЦЕСІ КОРПОРАТИВНИХ СТРУКТУР

Анотація

Обґрунтовано доцільність проведення досліджень в напрямі визначення ролі бухгалтерського обліку в контрактному процесі корпоративних структур. Проведено історичний аналіз підходів дослідників до розуміння ролі обліку в контрактному процесі корпоративної структури. Визначено значення облікової інформації в скороченні контрактних витрат. Обґрунтовано, що бухгалтерський облік дозволяє вимірювати контрактні вимоги агентів та винагороди, надавати інформацію щодо виконання контрактів принципалам та інформацію щодо діяльності корпоративної структури потенційним агентам. Встановлено, що бухгалтерський облік є частиною набору контрактів корпоративної структури і виступає об'єктом переговорів серед агентів та інших сторін контрактних взаємовідносин. Виділено два основні напрями використання облікової інформації в контрактному процесі корпоративної структури в контексті агентської проблеми (що стосуються менеджерів та що стосуються позичальників).

Царук В. Роль бухгалтерського обліку в контрактному процесі корпоративних структур. *Економічний аналіз*. Тернопіль. 2019. Том 29. № 4. С. 89-95.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.04.089>

Ключові слова: корпоративне управління; агентська проблема; контрактна теорія; облікова інформація.

Vasyl Tsaruk (Ukraine)

UDC 657.1

JEL classification: M41

Vasyl TSARUK

PhD in Economics,
Associate Professor,
Ternopil National Economic University,
Ukraine

© Vasyl Tsaruk, 2019

Received: 09.12.2019

Revised: 16.12.2019

Accepted: 23.12.2019

Online publication date: 27.12.2019

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

THE ROLE OF ACCOUNTING IN CONTRACTING PROCESS OF CORPORATIONS

Abstract

The expediency of conducting researches in the direction of determining the role of accounting in the contracting process of corporate structures has been grounded. A historical analysis of the approaches of researchers to understanding the role of accounting in the contracting process of the corporate structure has been conducted. The value of accounting information in reducing contract costs has been determined. It has been substantiated that accounting allows to measure contractual requirements of agents and remuneration, to provide information on contract performance to principals and information on corporate structure activity to potential agents. It has been found that accounting is a part of a set of corporate structure contracts and is the object of negotiation among agents and other parties of contractual relationships. There are two main areas of use of accounting information in the contractual process of the corporate structure in the context of agency problems (concerning managers and borrowers) have been allocated.

Tsaruk, V. (2019). The role of accounting in contracting process of corporations. *Economic analysis*, 29 (4), 89-95.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2019.04.089>

Keywords: corporate governance; agency problem; contracting theory; accounting information.

Вступ

Оскільки бухгалтерський облік є функціональною економічною наукою, яка забезпечує створення теоретико-методологічної основи для інформаційного моделювання господарської діяльності, то основним фактором його удосконалення і розвитку є явища зовнішнього відносно нього світу. Зокрема, до таких явищ можна віднести процеси, що відбуваються в системі корпоративного управління, на які повинна адекватним чином відреагувати облікова наука, забезпечивши їх необхідну інформаційну підтримку. Ідентифікація та пошук шляхів вирішення агентської проблеми в корпоративних структурах є одним із таких явищ, які не лише слід розглядати як фактор розвитку облікової науки, а як відправну точку щодо його глибокої трансформації у відповідності до нових викликів, які постали перед суспільством. Так, Дж. С. Макінтош, розглядаючи дебати 1931-1932 рр. між А. А. Берле та Е. М. Доддом щодо відповідальності менеджерів корпоративних структур (перед акціонерами чи перед акціонерами і суспільством) зазначив, що незважаючи на те, що такі дебати проходили у США, це була одна з перших подій, яка мала великий вплив на світовий розвиток бухгалтерського обліку та фінансової звітності [8, с. 139]. Відповідно, поява нових проблем в сфері корпоративного управління або неможливість повного вирішення ідентифікованих раніше проблем в даній сфері є одним із визначальних факторів, який має враховуватись вченими при формування шляхів подальшого розвитку бухгалтерського обліку, для чого також повинен бути застосований відповідний методологічний інструментарій, зокрема,

неоінституційна теорія.

Незважаючи на привернення в останні роки значної уваги проблемам розвитку облікової системи у відповідності до потреб корпоративного управління, проведений аналіз праць вітчизняних дослідників дозволяє констатувати, що питання розвитку обліково-аналітичного забезпечення корпоративного управління на основі застосування інституційного інструментарію взагалі майже не розглядаються вченими, окрім деяких винятків (В. М. Жук [2], С. Ф. Легенчук [3], І. А. Юхименко-Назарук [4]). Подібна ситуація також спостерігається і в зарубіжних країнах, незважаючи на високий рівень розвитку ринку капіталу в них та поступове затвердження позитивного підходу до здійснення наукових досліджень в сфері бухгалтерського обліку. Це підтверджує Р. Дж. Слоан, відмічаючи, що дослідники з бухгалтерського обліку вкладають надмірні кошти в певні сфери досліджень, що стосуються корпоративного управління за рахунок інших областей, і не можуть дуже глибоко вивчити характеристики інформації фінансового обліку, що роблять її корисною для конкретних механізмів корпоративного управління [10, с. 345]. Існуюча ситуація створює широке поле для проведення наукових досліджень в сфері бухгалтерського обліку на основі використання неоінституційної теорії, які стосуватимуться розробки такої облікової системи в корпоративних структурах та формування нею такої облікової інформації (за своєю сутністю та формою представлення), яка була б максимально корисною для ефективної реалізації різноманітних механізмів корпоративного управління.

Актуальність вищенаведеної проблематики також підтверджується останніми дослідженнями в сфері корпоративного управління. Так, в результаті проведеного представниками ОЕСР у 2019 р. експертного огляду гнучкості та пропорційності корпоративного управління [9, с. 174] на основі аналізу 39 юрисдикцій, було встановлено, що облікові стандарти корпоративних структур є найбільш зарегульованим механізмом в системах корпоративного управління. Стосовно облікових стандартів гнучкість проявляється щодо можливості розкриття інформації (4 юрисдикції) та щодо операцій з пов'язаними сторонами (4 юрисдикції), що свідчить про побоювання регуляторів стосовно можливості опортуністичного використання облікової системи агентами для здійснення опортуністичної поведінки і досягнення власних інтересів.

Вирішенню агентської проблеми за допомогою облікової інформації присвячені дослідження К. Ю. Воронової, В. М. Жука, Г. Г. Кірейцева, В. В. Панкова, С. М. Поленової, М. А. Проданчука, І. Б. Садовської, Л. А. Чайковської, І. А. Юхименко-

Назарук та ін. Основи контрактної теорії бухгалтерського обліку були сформовані У. Бівером, Р. Боллом, Р. Ваттсом, Дж. Демскі, Р. А. Ламбертом, Дж. Стаубусом, Ш. Сундером, Дж. Циммерманом.

Мета статті

Метою статті є обґрунтування ролі облікової інформації в контрактному процесі корпоративних структур, визначення можливостей використання контрактної теорії в бухгалтерському обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Основним завданням для бухгалтерського обліку в корпоративних структурах в контексті вирішення агентської проблеми є забезпечення такої інформаційної підтримки внутрішніх та зовнішніх користувачів, яка б дозволила мінімізувати опортуністичну поведінку агентів, спрямовану на задоволення власних інтересів, які вступають в суперечність з інтересами принципалів. Передусім, це пов'язано з тим, що всі дослідження в сфері корпоративного управління спрямовані на пошук механізмів, які можуть бути використані для вирішення проблеми опортуністичної поведінки агентів, можливість здійснення якої виникає в результаті відокремлення прав на управління корпоративною структурою та правами власності на неї.

Найбільш явним фактором, що визначає необхідність використання системи бухгалтерського обліку в даному випадку – це можливість зменшення інформаційної асиметрії серед учасників контрактної взаємодії. Зокрема, Р. М. Бушман та Е. Дж. Сміт конкретизують дане завдання, відмічаючи, що фундаментальною ціллю досліджень в сфері корпоративного управління з позиції бухгалтерського обліку є надання доказів того, якою мірою інформація, що надається системою фінансового обліку, пом'якшує агентську проблему через розподіл повноважень між менеджерами та зовнішніми інвесторами, сприяючи ефективному розподілу людського і фінансового капіталу в багатообіцяючі інвестиційні можливості [6, с. 238]. Таким чином, автори наголошують на необхідності вирішення агентської проблеми шляхом удосконалення системи фінансового обліку, що в свою чергу, забезпечуватиме кращу реалізацію функцій бухгалтерського обліку, зокрема, функції розподілу капіталу між галузями економіки. Окрім цього, важливими питаннями також є аналіз впливу облікової інформації на заходи суб'єктів корпоративного управління, які вживаються з метою недопущення та подолання наслідків агентської проблеми (стимулювання агентів,

моніторинг агентів, сигналізування за діями агентів, уподібнення інтересів агентів та принципалів тощо).

Важливе значення для формування неоінституційної теорії бухгалтерського обліку є розуміння ролі обліку в контрактному процесі корпоративної структури, і зокрема, щодо укладання і виконання контрактів між агентами та принципалами. Одними з перших серед вчених в обліковій сфері, хто у 1970-1980-х рр. звернули увагу на необхідність визначення ролі бухгалтерського обліку в контрактному процесі, були американські дослідники Р. Ваттс та Дж. Циммерман У. Бівер та Дж. Демскі, а також Дж. Стаубус, які удосконалюючи підходи до оцінювання в бухгалтерському обліку та розробки системи облікових стандартів частково підняли дану проблематику. Так, Р. Ваттс та Дж. Циммерман [13, с. 116], аналізуючи факти, що впливають на добробут менеджерів, розглядали особливості формування компенсаційних виплат по їх контрактах, констатувавши, що вони розраховуються на основі облікових показників.

Однак першим, хто привернув безпосередню увагу ролі бухгалтерського обліку в контрактному процесі був проф. Р. Болл, який базуючись на положеннях теорії трансакційних витрат Р. Коуза та його послідовників-неоінституціоналістів (А. Алчіана, О. Вільямсона, Г. Демсеца, К. Ерроу, М. Дженсена, В. Меклінга та ін.) намагався встановити роль облікової системи в зменшенні контрактних витрат. Відмічаючи, що бухгалтерський облік і аудит є інституційними феноменами, на основі аналізу існуючої облікової практики щодо витрат на дослідження та розробки в США автор намагався інтерпретувати їх в межах контрактів фірми. Зокрема, він визначав бухгалтерський облік як спеціалізовану функцію для надання інформації, яка використовується в контрактах фірм (і, таким чином, при встановленні квазі-цін) [5, с. 31]. Це автор обґрунтовував тим, що облікова інформація має важливе значення для контрактного процесу: 1) Для здійснення виплат за більшістю контрактів з працівниками; 2) Для встановлення оплати по боргових контрактах; 3) Для контрактів на надання управлінських послуг (з агентами).

Значний внесок в розвиток облікових аспектів теорії контрактів зробив проф. Ш. Сундер, який розглядав фірму в контексті неоінституційної теорії, що є сукупністю контрактів між менеджерами, урядом, аудиторами, вендорами, споживачами, працівниками, кредиторами та інвесторами. Виходячи з такого розуміння автором [11, с. 7] було виділено основні функції бухгалтерського обліку в контрактному процесі: 1) вхід кожного агента в пул ресурсів фірми повинен бути вимірний; 2) контрактні права кожного агента повинні бути визначені та оплачені; 3) кожен агент повинен бути

поінформований, до певного рівня, він має право дізнатися про те, наскільки інші агенти виконують свої договірні зобов'язання і одержують оплату; 4) створення доступу до окремої інформації для потенційних агентів, щоб сформувати ліквідний ринок для таких слотів та факторів виробництва, що поставляються іншими учасниками; 5) оскільки всі контракти періодично переукладаються, повинен бути сформований набір загальних знань для всіх учасників, щоб полегшити переговори та укладання контрактів.

Аналіз вищенаведених функцій дозволяє не лише встановити роль бухгалтерського обліку в контрактному процесі, зокрема, в рамках контрактної взаємодії між агентами та принципалами (вимірювання контрактних вимог агентів та винагород, надання інформації щодо виконання контрактів принципалам та інформації щодо діяльності корпоративної структури потенційним агентам), а в цілому дозволяє зрозуміти природу бухгалтерського обліку як одного з дієвих механізмів корпоративного управління. Вищенаведене дозволяє констатувати, що автором були закладені базові основи для побудови контрактної теорії бухгалтерського обліку, оскільки такий підхід до розуміння бухгалтерського обліку має високий рівень універсальності, враховує існування різноманітних видів та форм його реалізації, може бути застосований до різноманітних економічних суб'єктів, і особливо для корпоративних структур, типовою характеристикою яких є наявність контрактів між агентами та принципалами.

З підходу проф. Ш. Сундера щодо функцій бухгалтерського обліку в контрактному процесі впливає два основних наслідки. Першим наслідком є те, що бухгалтерський облік слід розглядати як один з основних елементів, що забезпечує виконання агентами свого контракту з принципалами в корпоративній структурі. Другим наслідком є те, що сам бухгалтерський облік, як система щодо збору, обробки та передачі облікової інформації користувачам, перебуває в підпорядкуванні агентів і є частиною набору контрактів, які в сукупності складають корпоративну структуру, а тому його остаточний вигляд (сформована кінцева методика обліку в рамках корпоративної структури) теж є об'єктом переговорів серед агентів та інших сторін контрактних взаємовідносин.

Загальні положення контрактної теорії у її співвідношенні з системою бухгалтерського обліку були сформульовані Р. А. Ламбертом [7, с. 3], який дослідивши сутність агентської теорії розробив теоретичні засади бухгалтерського обліку в контексті існування агентської проблеми, яку він називав однією з найбільш важливих теоретичних

парадигм в бухгалтерському обліку за останні 20 років. На думку Р. А. Ламберта на найбільш фундаментальному рівні агентська теорія використовується в бухгалтерських дослідженнях для вирішення двох питань: 1) Як особливості інформаційних, облікових та компенсаційних систем впливають (зменшують або погіршують) на проблеми стимулювання; 2) Як існування проблем стимулювання впливає на дизайн та структуру інформаційних, облікових та компенсаційних систем? [7, с. 4]. Відповідно, виходячи з положень контрактної теорії Р. А. Ламберт говорить про існування взаємовпливу між системою контрактів фірми та системою бухгалтерського обліку, що також підтверджує А. Вагенхофер [12, с. 349]. З одного боку, в залежності від наявної облікової інформації модифікуються умови контрактів через уточнення системи стимулювання агентів. Наприклад, надання необхідної облікової інформації дозволяє замінити негнучкі умови або існуючі в процесі укладання контрактів обмеження, які виникають внаслідок необхідності понесення значних витрат для одержання такої інформації з інших джерел. З іншого боку, необхідність пошуку оптимальних систем стимулювання діяльності агентів передбачає необхідність трансформації облікової системи підприємства шляхом адаптації під нові вимоги щодо надання інформації, необхідної для моніторингу за виконанням агентами своїх контрактів. Тобто, укладання окремих видів контрактів на підприємстві, які потребують відповідної інформації для їх реалізації та моніторингу за їх виконанням, є факторами, які визначають необхідність існування у облікової системи певних властивостей, якщо така система розглядатиметься суб'єктами її організації як засіб підвищення ефективності контрактних взаємодій.

На сьогодні поступово контрактна теорія починає розглядатись в бухгалтерських дослідженнях вчених з пострадянських країн, які базують свої припущення щодо подальшого розвитку бухгалтерського обліку на положеннях неокласичного інституціоналізму. Так, на думку К. Ю. Воронової бухгалтерський облік – це інститут, що здійснює інформаційну підтримку управління компанією і який відіграє найважливішу роль в процесі укладання контрактів, які базуються на облікових даних. Бухгалтерський облік є мовою укладання контрактів [1, с. 217]. Серед українських вчених значний внесок в розвиток контрактної теорії бухгалтерського обліку здійснила І. А. Юхименко-Назарук [4, с. 91-100], якою було проаналізовано як сутність даної теорії, особливості її історичного розвитку, так і можливості її застосування для удосконалення облікової практики на українських підприємствах.

Виходячи з проведеного аналізу підходів сучасних авторів до розуміння ролі бухгалтерського обліку в контрактному процесі (Р. Болл, К. Ю. Воронова, Р. А. Ламберт, Р. П. Маггі, Ш. Сундер, І. А. Юхименко-Назарук) можна констатувати поступове укорінення досліджень на перетині контрактної теорії та бухгалтерського обліку в фаховій науковій літературі, що є свідченням привертання уваги не лише ролі бухгалтерського обліку у вирішенні агентської проблеми, а й ідентифікації контракту як окремої інституційної одиниці, для ефективного функціонування якої необхідна облікова інформація, і яка може виступати окремим об'єктом проведення наукових досліджень в сфері бухгалтерського обліку.

І. А. Юхименко-Назарук [4, с. 101-102] сформулювала основні наслідки розробки теорії контрактів для подальшого розвитку наукових засад бухгалтерського обліку, аналіз яких дозволяє встановити, що використання даної теорії розширює об'єктно-методологічні основи бухгалтерської науки (об'єкт, предмет, функції, методи), дозволяє подивитись на процес розробки бухгалтерських стандартів з позиції удосконалення контрактних взаємодій між агентами та принципами, а впровадження її положень в облікову практику дозволяє вирішити одну з основних задач неокласичного інституціоналізму – забезпечити скорочення трансакційних (контрактних, агентських) витрат. Відповідно, використання напрацювань в сфері контрактної теорії має бути покладено в основу пошуку найбільш дієвих механізмів вирішення агентської проблеми на основі використання облікового інструментарію.

Таким чином, розглянувши взаємозв'язок контрактної теорії з системою бухгалтерського обліку, можна виділити два основні напрями використання облікової інформації в контрактному процесі корпоративної структури в контексті агентської проблеми (рис. 1).

Згідно першого напрямку облікова інформація може використовуватись як для укладання контрактів з менеджерами, щоб наблизити їх до оптимального рівня, а також може використовуватись для забезпечення ефективності перевірки їх виконання менеджерами, тобто коли облікова інформація виступає джерелом для розрахунку показників, які можуть бути прописані в контракті у менеджерів.

За другим напрямом облікова інформація може використовуватись позичальниками для укладання та для проміжного аналізу рівня виконання корпоративною структурою умов боргового контракту, оскільки між ними, менеджерами, радою директорів та інвесторами корпоративної структури можуть існувати значні розбіжності в

інтересах, тому суб'єкти управління корпоративною структурою та інші суб'єкти, які можуть на них впливати, можуть проводити опортуністичну поведінку, що шкодитиме інтересам позичальника. Тому саме релевантна облікова інформація щодо особливостей реалізації боргових контрактів та поточних і потенційних результатів діяльності корпоративної структури, яка усуває невизначеність

щодо предмету та наслідків контракту, дозволяє визначити масштаби потенційного агентського конфлікту та покращити процес договірних відносин, дозволяє забезпечити ефективний моніторинг виконання боргових контрактів та створити передумови для пом'якшення наслідків виникнення агентської проблеми.

Рис. 1. Напрями використання облікової інформації в контрактному процесі в контексті агентської проблеми

Висновки та перспективи подальших досліджень

На сьогодні значною кількістю вчених бухгалтерський облік розглядається одним із учасників контрактного процесу корпоративних структур, дозволяючи забезпечити скорочення контрактних витрат. Зокрема, використання облікової інформації дозволяє вимірювати контрактні вимоги агентів та винагороди, надавати інформацію щодо виконання контрактів принципалам та інформацію щодо діяльності корпоративної структури потенційним агентам. Враховуючи подвійну природу бухгалтерського обліку в контрактному процесі (як інформаційного джерела для їх укладання і моніторингу та як об'єкта контрактних відносин) слід враховувати також, що бухгалтерський облік є частиною набору контрактів корпоративної структури, тому його структура і сформована методика обліку можуть

бути однією засобів здійснення опортуністичної поведінки агентами.

Виділено два основні напрями використання облікової інформації в контрактному процесі корпоративної структури в контексті агентської проблеми в корпоративних структурах: 1) що стосуються менеджерів; 2) що стосуються позичальників. Застосування контрактної теорії в бухгалтерському обліку дозволяє проаналізувати, яким чином використовуючи облікову інформацію можна скоригувати діяльність агентів (менеджерів, представників ради директорів та ін.) на основі удосконалення контрактної взаємодії з ними (уточнення контрактних вимог, аналіз ефективності виконання проміжних та кінцевих вимог тощо), щоб забезпечити упередження та мінімізацію виникнення агентської проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронова Е. Ю. Бухгалтерский учет и отчетность в решении агентской проблемы корпоративного управления. *Вестник МГИМО-Университета*. 2011. № 1. С. 216-223.
2. Жук В. М. Развитие теории бухгалтерского обліку: інституціональний аспект: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2018. 408 с.
3. Легенчук С. Ф. Багатоваріантність в бухгалтерському обліку: історико-теоретичні аспекти. Житомир: ЖДТУ, 2017. 204 с.
4. Юхименко-Назарук І. А. Развитие теории і методології бухгалтерського обліку в контексті неонституційної теорії : монографія. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2017. 300 с.
5. Ball R. The firm as a specialist contracting intermediary: application to accounting and auditing. *Working paper, University of Rochester*, 1989. 74 p.
6. Bushman R. M., Smith A. J. Financial accounting information and corporate governance. *Journal of Accounting and Economics*. 2001. Vol. 32. P. 237-333.

7. Lambert R. A. Contracting theory and accounting. *Journal of Accounting and Economics*. 2001. Volume 32, Issues 1-3. P. 3-87.
8. Macintosh J. C. The issues, effects and consequences of the Berle-Dodd debate, 1931-1932. *Accounting, Organizations and Society*. 1999. Vol. 24, Issue 2. P. 139-153.
9. OECD Corporate Governance Factbook 2019. OECD, 2019. 181 p.
10. Sloan R. G. Financial accounting and corporate governance: a discussion. *Journal of Accounting and Economics*. 2001. Vol. 32. P. 335-347.
11. Sunder Sh. Accounting and the firm: a contract theory. *Indian Accounting Review*. 1997. Vol. 1, No. 1. P. 1-19.
12. Wagenhofer A. Agency theory: usefulness and implications for financial accounting. *The Routledge companion to financial accounting theory*. Routledge, 2015. P. 341-365.
13. Watts R. L., Zimmerman J. Towards a positive theory of the determination of accounting. *The Accounting Review*. 1978. Vol. 53. No 1. P. 112-134.

REFERENCES

1. Voronova, E. Yu. (2011). Bukhhalterskyy uchet i otchetnost' v reshenii ahentskoy problemy korporativnoho upravleniya [Accounting and reporting in solving the agency problem of corporate governance]. *Vestnyk MHYMO-Unyversyteta – Bulletin of MGIMO University*, 1, 216-223. [in Russian].
2. Zhuk, V. M. (2018). Rozvytok teoriiy bukhhalters'koho obliku: instyutsional'nyy aspekt [Development of accounting theory: an institutional aspect]. Kyiv: IAE. [in Ukrainian].
3. Lehenchuk, S. F. (2017). Bahatovariantnist' v bukhhalters'komu obliku: istoryko-teoretychni aspekty [Multiple variance in accounting: historical and theoretical aspects]. Zhytomyr: ZhDTU. [in Ukrainian].
4. Yukhymenko-Nazaruk I. A. (2017). Rozvytok teoriiy i metodolohiy bukhhalters'koho obliku v konteksti neoinstyutsiynoy teoriiy. Zhytomyr: Vyd. O. O. Yevenok. [in Ukrainian].
5. Ball R. (1989). The firm as a specialist contracting intermediary: application to accounting and auditing. *Working paper, University of Rochester*.
6. Bushman R. M., Smith A. J. (2001). Financial accounting information and corporate governance. *Journal of Accounting and Economics*, 32, 237-333.
7. Lambert R. A. (2001). Contracting theory and accounting. *Journal of Accounting and Economics*, 32(1-3), 3-87.
8. Macintosh J. C. (1999). The issues, effects and consequences of the Berle-Dodd debate, 1931-1932. *Accounting, Organizations and Society*, 24(2), 139-153.
9. OECD Corporate Governance Factbook. (2019). OECD, 2019. 181 p.
10. Sloan, R. G. (2001). Financial accounting and corporate governance: a discussion. *Journal of Accounting and Economics*, 32, 335-347.
11. Sunder, Sh. (1997). Accounting and the firm: a contract theory. *Indian Accounting Review*, 1(1), 1-19.
12. Wagenhofer, A. (2015). Agency theory: usefulness and implications for financial accounting. *The Routledge companion to financial accounting theory*. Routledge, 341-365.
13. Watts, R. L., & Zimmerman, J. (1978). Towards a positive theory of the determination of accounting. *The Accounting Review*, 53(1), 112-134.